

Megjelent: KAPU 2014.08, 41-43.o.

Grandpierre Atila:

Az élet önálló valóság - 2. rész

A materializmus nem érti, hogy az ember cselekvő lény

A fizika nem az ember, hanem az élettelen anyag tudománya

Az előző részben feltettük a kérdést: *Milyen bizonyítékok indokolják, hogy felmondjuk a 400 éve jól működő, hallgatólagos megegyezést a fizikai világgal kielégítő voltáról: Milyen érvek követelik meg, hogy az egész ismert tudományt új alapokra építsük? Mi bizonyítja a materializmus fizikán túli tarthatatlanságát?* A materializmus a fizikára épít, a fizika viszont nem az élő ember, hanem az élettelen anyag tudománya. A materialista tudomány által kialakított világgépből indult ki az a gyanú, hogy a cselekvés fogalma, valamint a cselekvés és történés közötti megkülönböztetés végső soron ellentmondásos lehet. A fizikában nincs célszerűség, ezért ha az embert a fizika alapján akarjuk magyarázni, akkor az eredmény az, hogy az emberben sem lehet célszerűség. Csak hogy a fizika emberi viselkedésre alkalmazásakor nagy a veszélye az embertelenségnek. Hogyan értékeli egy materialista az embert? Az ember értéke csak annyi, amennyi testének anyagáé? Vagy ha az embert gépnek tekintik, akkor annyi, amennyi anyagi hasznot lehet húzni belőle? És itt a bökkenő: az ember nem élettelen anyag és nem gép. Értéke nem anyagában, nem gépies működésében, hanem élő és értelmes természetében, önállóan érző és gondolkodó lény mivoltában rejlik. A materializmus pedig pontosan e két létszféra, az élet és az öntudat önállóságát tagadja.

Az ember az ősi időkben magát korlátatlannak érezte fizikai lehetőségeinket kiaknázásában. Ez mutatja, hogy az ember keresi önmagát, hogy megragadhassa rejtett lényegét – írja Riviere a Vallások Nemzetközi Enciklopédiájában (1995, 426-427). És ez így is volt egészen a tudományos forradalomig, Kopernikusz, Kepler és Newton koráig. Az ember ösztönösen hitt akarátának valódi hatékonyságában. Az ember tudta magáról, hogy képes az események több különféle lezajlását elképzelni a fizikai világban. Tudtuk, hogy képesek vagyunk szabadon választani, befolyásolni az események menetét. Tudtuk, hogy szándékunk vagy vágyunk arra irányul, hogy az események lehetséges lezajlásai közül inkább az egyiket, mint a másikat válasszuk ki. Tudtuk, hogy erőfeszítéseinkkel hozzá tudunk járulni szándékaink valóra váltásához” – írja William MacDougall (1911, p47). Az emberi önállóság egyetemesen elfogadott, általános nézete a tudományos forradalom óta egyre nagyobb mértékben szorul háttérbe. Először a tudósok, majd a társadalom egyre szélesebb köreiben cserélődött le ez a nézet a fizikai alapon meghatározott világgépre. Az egyik fő gondot az okozza, hogy a fizikai világgépben nincs hely az emberi cselekvés számára. Más szóval, a fizikai világgépben gondolkodó ember számára az ember cselekvésképtelen lény, merő gépezet, amivel csak megtörténik az élet, ami lényegében a körülmények magatehetetlen rabja és szolgája. A fizikai világgép ezen embertelen következménye, úgy tűnik, nem kerülte el a modern, embertelen társadalom irányítóinak figyelmét.

Materializmus, rabszolgatartás és az ember háziasítása

Első közelítésben azt gondolná az ember, hogy a rabszolgatartónak nem lehet érdeke,

hogy rabszolgáját cselekvésképtelenné tegye, sőt az sem, hogy rabszolgájával elhitesse, hogy valójában cselekvőképtelen. Mégis ez történik. Úgy tűnik, azért, mert a modern társadalmak tulajdonképpeni irányítói úgy gondolják, a materializmus hasznos fegyver abban, hogy az emberek leértékeljék saját cselekvési szabadságukat. A materializmustól az emberek kényelmesebbek, puhányabbak, irányíthatóbbak, valódi önálló cselekvésre képtelenebbek lesznek – hasonlóbbak a házillatokhoz. Valószínűleg az emberiség irányíthatóvá tevésének egyik hathatós segédeszköze a materializmus erőltetése az iskolákban, a társadalmi intézményekben, a médiákban. Az eredmény lesújtó. Az emberiség egyre jelentősebb része válik magatehetetlenné és irányíthatóbbá, a manipuláció tudatlan kiszolgálóivá. Akárhogy is, az emberiség elemi érdeke, hogy visszanyerje teljes cselekvőképességét, önrendelkezését, és kezébe vegye sorsát. Ehhez pedig tudatos életfelfogásra, tudatos cselekvőképességre van szükség. Az ellenünk irányuló szellemi világháborúban életfontosságú, hogy világosan és közérthetően felfogjuk cselekvőképességünk mibenlétét, hogy képesek legyünk valóban önállóan és megfelelően cselekedni, és meg tudjuk védeni magunkat a materialista, egyoldalú világnézet támadásától, mai világunkra gyakorolt nyomasztó túlsúlyától.

Nagy tudósok, akik a materializmust az emberre alkalmazzák

Mert bármennyire is képtelenségnek tűnik, hogy egy ember az embert cselekvésképtelenségnek képzelje, sőt hirdesse, még a legnevesebb tudósok sem riadnak vissza a feltételezéstől, hogy az emberi viselkedés a materializmus keretein belül értelmezhető. Stephen Hawking, az elismert fizikus, "Az idő rövid története" című könyvében ilyen messzemenő filozófiai következtetést von le a fizikából: "Ha azonban valóban létezik az az átfogó, egységes elmélet, akkor az valószínűleg a mi cselekedeteinket is megjósolja." És az efféle nézetek az utóbbi évtizedekben uralkodóvá váltak.

A „Hogyan működik az elme?” c. könyvében Steven Pinker (2002), a világhírű Massachusetts Institute of Technology professzora pedig amellet érvel, hogy a tudomány megcáfolta az erkölcs alapfeltevését: „Az erkölcs elmélete olyan eszményítést kíván meg, mint a szabad, érző, értelmes, egyenrangú cselekvők, akiknek viselkedését nem határozza meg az okság...a világ viszont, ahogy a tudomány látja, nem tud ok nélküli eseményekről. Vagyis az erkölcs szerepe olyan létezőket tételez fel, amelyekről a tudomány állítja, hogy valótlanok” (idézi Pearcey, 2000). De vegyük észre, hogy *abból, hogy egy jelenségnek, egy erkölcsi döntésnek nincs fizikai oka, még nem következik, hogy nincs semmiféle oka.* Az elfogulatlan gondolkodás nevében vegyük figyelembe, hogy a természettudományokhoz nemcsak a fizika, de a biológia és a pszichológia is hozzátartozik. Így pedig *még a természettudományos gondolkodásban is lehetséges, hogy nem feltétlenül fizikai, hanem biológiai vagy pszichológiai ok határozza meg a döntéseinket.*

Létezik-e szabad akarat?

A tudomány mai állása a szabad akarat és az akaratlagos mozgások beindításával kapcsolatban ellentmondásos. Egyrészt az uralkodó nézet hívei szerint, akik – Benjamin Libet híres kísérletei nyomán – kétségbe vonják az akaratlagos mozgások beindításának a tudat által kezdeményezett voltát, szabadságát. Mark Hallett (2007) például az akaratunk által indított akaratlagos mozgásokat úgy értelmezi, hogy ezeket

valójában nem szabad akaratunkból indítjuk el. Ehelyett tudattalan folyamatok indítják el az akaratlagosnak nevezett mozgásokat, és amikor mi ezeket az alapvetően tudattalan folyamatokat érzékeljük, ezeket fogjuk úgy fel, mintha mi indítottuk volna őket szabad akaratunk segítségével: „A mozgás tudatalatti tényező hozza létre, a tudatosodás csak később alakul ki” - írja Hallett (2007). Mások ezt kétségbe vonják (Roskies 2010, Guggisberg 2013). Úgy tűnik, a helyzet tudományos szempontból tisztázatlannak tekinthető.

Az emberi cselekvés az élettelen anyagnál mélyebb szintről indul

A cselekvés mibenlétének megértése mélyebbre nyúlik a mai fizikánál és a biológiánál, mélyebbre az anyagnál és a tudatnál, mert mindkettő végső forrásából érthető csak meg. Az ember nem egy bonyolult gép, ahogy ezt a mai biológusok túlnyomó része képzele. Az ember több, mint gép, mert a testünket a lélek irányítja. A fizika számára azonban a lélek csak egy kísértet, amely a valóságban, úgymond, nem létezhet. A cselekvés természetének megértése nem annyira szakmai ismereteket igényel, mint inkább és elsősorban valódi érdeklődést, és a józan ész megőrzését. Hogyan tudna egy átlagos fizikus vagy biológus megbirkózni a test-léle problémával, amelyet sem Arisztotelésznek, sem Descartes-nak, sem a Descartes utáni tudósoknak, filozófusoknak nem sikerült megoldani? Pedig a cselekvés mibenlétének kérdést nem lehet megoldani anélkül, hogy világosan megértenénk, hogyan hat az anyagtalán lélek a testre. Úgy gondolom, ennek az évezredek problémájának a megfejtése időszerűvé vált. Bauer Ervin elméleti biológiája, a célszerűség egyre határozottabb felismerése, a kvantum-fizika legújabb eredményei és különösen a biológiai önállóság felfedezése (Grandpierre A. 2012, Az élő Világegyetem könyve) megnyitja a megoldás útját, túlvezetve a mai fizika és biológia szemléleti korlátain.

Ha egy fizikusnak azt a feladatot adnánk, hogy próbálja megérteni, a fizika egyenleteiből levezetni annak az embernek a viselkedését, aki annyira örül az életnek, hogy reggel az utcára kilépve a kalapját a levegőbe hajigálja, a fizikus haja az égnek állna. Nincs az a fizikus, aki fizikai alapon, az atomok mozgásából le tudná vezetni, hogy az emberek reggel felkelnek és munkába mennek, és naponta kitartóan, sok-sok órán keresztül egy bizonyos cél érdekében cselekszenek.

Be tudod bizonyítani, hogy élsz?

Mindezek fényében nem csoda, hogy annak idején, amikor egyetemre jártam, erősen foglalkoztattak az ilyen kérdések. Az egyik órán a tanár kifejtette, hogy az élőlények nem mások, mint bonyolult gépek, és ezt a modern tudománynak sikerült minden kétséget kizáróan bebizonyítania. A szünetben egyik évfolyamtársamhoz fordulva nekiszegtem a kérdést:

- Izzalmas volt hallani, hogy Te tulajdonképpen semmi más nem vagy, csak egy gép. Te mit gondolsz erről? Egyetértesz a Tanár Úrral?
- Nem vagyok gép. Élő ember vagyok.
- De hát éppen ezt mondta a Tanár Úr, hogy éppen azért vagy gép, mert élőlény vagy, mert minden élőlény csak egy gép, semmi más! Mondod azt a választ, amit a programod előír. De fenntartod-e, minden komoly tudományos bizonyítékkal szemben, hogy nem a tudósoknak van igazuk, hanem Neked, és nem vagy gép?
- De én azt hiszem, hogy élek.
- Nem, Te nem hiszed ezt, Te csak ezt mondod, legalábbis ha a Tanár Úrnak igaza

van. De ha tényleg így gondolod, be tudod bizonyítani, hogy élsz?

- Hmm... hát nem is tudom...

- Persze hogy nem, mivel nem is vagy más, csak egy gép! Ha valóban valódi emberi lény lennél, ahogy azt mondog, akkor képesnek kellene lenned arra, hogy bebizonyítsd, hogy nem vagy gép!

A beszélgetés ezen pontján az egyik élelmes évfolyamtársam visszajára fordította és nekem szegezte a kérdést:

- Miért, Te talán be tudod bizonyítani, hogy élsz, Atila?

- Hmm...

Egy pillanatra úgy éreztem, hogy a saját csapdámba estem. De a helyzetből mindenképpen ki kellett vágnom magam, így pár másodperc múltán rávágtam:

- Persze hogy be tudom bizonyítani! Mert előre meg tudom mondani, mikor fogom az ujjamat behajlítani! Ha nem lennék más, csak egy gép, nem tudhatnám előre, mi történik egy másodperc vagy egy perc múlva. Ha Te valóban úgy gondolod, hogy én egy gép vagyok, meg tudod mondani, mikor fogom behajlítani az ujjam? Fogadni mernék, hogy nem! Nincs az a tudós a világon, aki ezt előre meg tudná mondani! De én képes vagyok erre! Fogadni mernék bárkivel bármilyen nagy összegbe, hogy az ujjam akkor fog behajolni, amikor én akarom, és ahogy ezt bármikor előre jelzem! Ez pedig egy tapasztalatilag ellenőrizhető kísérlet, vagyis mivel minden esetben sikeres, minden tudósnak el kell fogadnia! Van elképzelésem arról, hogy én vagyok a testem irányítója, és ez az elképzelésem eddig minden tapasztalati próbát kiállt és ki is fog állni! Ha nem hiszed, be tudom bizonyítani! Lefogadnám bármibe, fogadnák akár a tisztelt Tanár Úrral is! Ki lesz a nyertes, mit gondolsz?

Évtizedekre volt szükségem, hogy ennek az érvnek a jelentőségét mélyebb összefüggésben is felfogjam és megalapozzam. Rájöttem, hogy valami igazán fontos és alapvető belátást rejt magában. Megtaláltam azt a tudományos összefüggést, amelyben egy fizikus számára is elfogadható megoldásra bukkantam, amely világosan mutatja, miről van szó.

Modell és valóság különbsége

Először is fontos látnunk, hogy az ujjunk anyagi tulajdonságai, így például mérete, atomjainak száma, kémiai összetétele stb. Életünk során folyamatosan változik, de ez jottányit sem változtat azon a tényen, hogy képesek vagyunk ujjunk behajlítását bármikor elérni, sőt előre is jelezni. Ha az ujjunkban levő atomok, molekulák számától, kémiai összetételétől, sebességétől, mozgásállapotától stb. függne ujjunk viselkedése, akkor a fizikai modell esetenként más és más eredményre vezetne. De a valóságban nem a fizikai tulajdonságok számítanak, hanem egyetlen egy tényező, és ez minden esetben jelen van: döntésünk arról, hogy mikor hajlítsuk be az ujjunkat. Ezt a tényezőt pedig a fizikus sehogy sem képes figyelembe venni, mert nem anyagi. Így pedig éppen a lényeg kerül el így a figyelmet. A fizikai kozmológia modelljében ilyen nem anyagi tényező nem szerepel, és ezért a Nagy Egyesítés modellje nem adhat magyarázatot az emberi viselkedésre és nem képes azt előre jelezni. Modell és valóság között mindig van eltérés, a valóságos Világegyetem és a fizikai kozmológiai világmodell közötti eltérés pedig lényegi, mert az élet és a tudat a Világegyetem alapvető, szerves részei. Elegendő a józan ész annak belátásához, hogy az ember nem egy élettelen rendszer egy része. Ha az ember egy fizikai világban élő fizikai rendszer lenne, akkor olyan lenne, mint egy alkatrész egy gépben. De vajon előre tudja-e jelezni egy gépalkatrész a saját viselkedését? Feltehető-e egy fizikai modell bármelyik

eleme is kérdéseket a cselekvőképesség mibenlétéről, vagy a fizikai világmodell egészéről? Vajon feltehet-e kérdéseket egy óra fogaskereke az óra létrejöttének okáról? Létrehozhat-e egy gépalkatrész művészetet, filozófiát, tudományt, vallást, és gondolkozhat-e erkölcsi kérdéseken? Ha nem, hogyan fordulhat elő, hogy kiemelkedő tudósok, filozófusok magabiztosan nyilatkoznak egy olyan kérdésről, amelynek legfontosabb elemét figyelmen kívül hagyják? Ujjunk behajlítása nem lehet sem fizikailag, sem genetikusan, sem evolúciósan meghatározott, mert ha az lenne, nem tudnánk akaratlagosan meghatározni, mikor és hogyan hajlik be az ujjunk. Márpedig meg tudjuk határozni, és előre is tudjuk jelezni!

Az ujj-kísérlet tudományos értéke

Egy tudományos magyarázat teljes mértékben megfelelő (adekvát), ha sikeresen képes előre jelezni az események bekövetkezését – fogalmazta meg Hempel és Oppenheim, a 20. század két kiemelkedő tudományfilozófusa. Ha tehát az a magyarázatom, ami szerint akaratom, tudati döntésem révén tudom behajlítani ujjamat, minden egyes esetben sikeresen jelzi előre ujjam behajlását, akkor ez a magyarázat tudományosan teljes mértékben megfelelő, adekvát. Ezzel szemben a materializmusnak egyetlen sikeres előrejelzése sincs erre vonatkozóan. Sőt, a materializmusnak még modellje sincs az emberi viselkedés előrejelzésére, de ez nem tartja vissza attól híveit, hogy hipotézisüket fenntartsák. A materialista hipotézis arról, hogy a fizikai egyenletek alapján megjósolható az emberi viselkedés, tudományos értékét tekintve teljes mértékben elégtelen, inadekvát. Ha pedig magyarázatom tudományos értelemben is teljes mértékben megfelelő, akkor az ujj-kísérlettel tudományos értelemben teljes mértékben megfelelően bebizonyítottam, hogy a tudat képes irányítani az anyagot. És ha így van, akkor azt is teljes mértékben megfelelően bizonyítottam, hogy az ember nem gép.

De pontosan milyen fizikai folyamat az, amit az akarat képes irányítani? Ez a kérdés a részletes tudományos magyarázat nyitja. Erre is teljes mértékben megfelelő választ igyekszünk adni sorozatunk következő részében. (folyt. köv.)